

Ürdün'de, İslami Hareket Cephesi gittikçe sertleşen bir muhalefet benimsese de, rejimin kendisi için belirlediği sınırları hiçbir zaman çok zorlamadı.

İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Kürşad TURAN
Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
kursadturan@gmail.com

ÜRDÜN'DE MUHALİF HAREKETLER

Opposition Movements in Jordan

Abstract

Despite its size and limited resources Jordan is one of the more important countries in the Middle East. Jordan's stability is not only important for its Hashemite rulers, but also the region in general. Since its creation as the Emirate of Trans-Jordan the country experienced four waves of opposition that coincided with general trends in the Arab World. This study focuses on these four waves of opposition movements.

Ürdün’de merkezi otorite için tehdit oluşturan son hareket olan İHC’nin muhalefeti daha öncekilere göre barışçı yöntemler benimsemesine rağmen rejimin meşruiyetini ve mevcut siyasi sistemin adaletini sorgulaması bakımından önemlidir.

Ortadoğu’nun büyük ülkelerinden olmasına rağmen Ürdün Krallığı yapısı ve oynadığı rol itibarıyla bölge ülkeleri arasında özel bir yere sahiptir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında bölgede oluşturulan, İngiltere ve Fransa’nın kontrolüne dayanan manda sistemiyle öne sürülen hedef, bölgedeki birimlerin bağımsızlığa hazırlanmasıydı. Bu süreçte büyük devletlere yakın siyasi rejimler oluşturularak İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin uzun vadede bölgede etkin olmalarının sağlanacağı düşünülüyordu. Bu amaçla işbaşına getirilen rejimler arasında bugüne kadar varlığını sürdürmeyi başaran tek yönetim Ürdün’deki Haşimi Hanedanı olmuştur.¹ Tabii bu diğer Ortadoğu ülkelerinin günümüzde dış etkilerden bağımsız olduğu anlamına gelmez. Örneğin Mısır, Hicaz ve Irak’ta oluşturulan kraliyet rejimleri kısa sürede ortadan kalkmalarına rağmen zaman içinde ortaya çıkan yeni düzenlemelerle bu ülkelerin büyük devletlere bağımlılığı sağlanmıştır. Ürdün’ü diğerlerinden ayıran, ülkenin bağımsızlığı kazanma sürecinde oluşturulan yapının bazı değişiklikler dışında varlığını sürdürüyor olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak diğer Ortadoğu ülkeleri çalkantılı dönemler yaşarken Ürdün uzun vadede istikrarını korumayı başarmıştır. Bu istikrarın nedenlerini de iki ana başlık altında toplayabiliriz. Öncelikle, İsrail’e komşu olmasından doğan stratejik pozisyonuna rağmen Ürdün doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olmadığından ne Soğuk Savaş boyunca, ne de daha sonra üzerinde büyük güçlerin rekabete girdiği bir ülke olmamıştır. Dolayısıyla Ürdün’ün istikrarına yönelik dış tehditler görece sınırlı kalmıştır. Diğer taraftan kuruluşundan bugüne kadar Ürdün’deki Haşimi rejimi birçok iç muhalefet hareketiyle karşılaşmış olmasına rağmen İngiltere ve Kraliyet ailesinin kendileri adına başarılı politikaları sonucunda bu dönemlerden fazla bir zarar görmeden çıkmayı başarmıştır. Bu çalışmanın

amacı kuruluşundan bugüne kadar Ürdün’deki Haşimi kontrolünü tehdit eden hareketleri değerlendirmek ve Krallığın yakın geleceği hakkında öngörülerde bulunmaktadır.

1921-2010 tarihleri arasında kalan dönemde Ortadoğu’da gözlemlediğimiz farklı akımlara bağlı olarak Ürdün Haşimi Hanedanı da farklı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Aşağıda ele alacağım bu tehditlerin tamamı, o dönemde Arap Dünyası’nda yaşanan gelişmelere paralel olmasına rağmen yabancı ülkelerin doğrudan müdahalesinin bulunmaması ve siyasi sistemin yapısına yönelik olmaları nedeniyle iç politika kapsamında ele alınmaları yerinde olur.

Kuruluş Dönemi

Uzun sürecek olan aşamalı bağımsızlık süreci 1921’de İngiltere’nin Hicaz kökenli ve Peygamber soyundan² olan Emir Abdullah yönetimini tanımasıyla başlayan Ürdün’e ilk tehdit benzer nedenlerle iki farklı kaynaktan gelmiştir. Bir taraftan Hicaz’ı ve Emir Abdullah’ın babasını da tehdit eden Vahabi grupları güneyden Trans-Ürdün³ Emirliği’ne sızmaya çalışmıştır. Bu çabalar savunma ve dış politika başta olmak üzere birçok alanda kontrolü elinde bulunduran İngiltere ve onun oluşturduğu Arap Lejyonu tarafından kolaylıkla püskürtüldüyse de İngiltere’nin oynadığı rol ülke içinde Haşimi rejiminin meşruiyeti ve İngiltere ile ilişkileri konusunda zaten mevcut olan soru işaretlerini arttırmıştır. Rejimin ancak dış destekle varlığını sürdürdüğü bu dönemde en önemli endişe kaynağı Doğu Şeria’daki Bedevi kabilelerinin Emir Abdullah yönetimini yabancı bir yönetim olarak tanımlayarak mücadeleye girişmiş olmalarıdır. Bu ayaklanmalar bir taraftan Arap Lejyonu tarafından bastırılırken Bedevi gruplar yönetimin dışında bırakılarak marjinalleştirilmemiş, aşamalı olarak

Ürdün'de yönetiminin İsrail'in eylemlerine karşı daha sert bir duruş göstermesini isteyen büyük bir Filistinli nüfus var.

merkezi otoritenin bir parçası haline gelmeleri sağlanmıştır. Bu süreçte iki farklı yöntem izlenmiştir. Bir taraftan Bedevilerin dinamik ve savaşçı yapısından bu gruplar Arap Lejyonu'na dâhil edilerek faydalanılmıştır. Böylece kabilelerin askeri gücü merkezi yönetime aktarılmış, yani muhalif gruplar zayıflatılırken merkezi otorite güçlendirilmiştir. Diğer taraftan, Kraliyet ailesi ile kabileler arasında evlilikler yapılarak akrabalık bağları oluşturulmuştur. Böylece Haşimi ailesinin Ürdün'ün bir parçası olması sağlanmıştır. Özetle, bu dönemde karşılaşılan tehdidin ciddiyetine rağmen İngiltere'nin de desteğiyle Emir Abdullah süreçten güçlenerek ve yönetimini gelecekte dayandıracağı sağlam koalisyonun temellerini atarak çıkmayı başarmıştır.

Arap Milliyetçiliği

İkinci önemli dönem 1946 yılındaki bağımsızlığın ardından karşımıza çıkar. 1950'lere geldiğimizde birçok Ortadoğu ülkesi en azından belirli alanlarda bağımsızlığını sağlamış, hatta bir bölümünde kurucu yönetimlerin otoritesi sallanmaya başlamıştır. Bu değişimin bir sonucu olarak bölge genelinde, ama özellikle Arap Dünyası'nda, iki tür rejim ortaya çıkmıştır. Bir tarafta Ürdün ve Suudi Arabistan gibi krallıklardan oluşan muhafazakâr rejimler İngiltere ve ABD gibi ülkelerle ittifak yolunu seçerken, diğer tarafta Mısır ve Suriye gibi cumhuriyetler eski manda yönetimleriyle bağlarını keserek ya yeni yeni ortaya çıkmakta olan Bağlantısızlar Grubu'nda veya Sovyetler Birliği'nin yanında yer

Sormamız gereken soru, meşru yollarla hedeflerine ulaşması mevcut rejim tarafından engellenen hareketin seçimlerde yine başarısız olması halinde ne yapacağıdır. Bir olasılık bölünme ve yeniden yapılanma iken bir diğer bir olasılık, şiddeti de içerebilecek yeni yöntemler benimsenmesidir.

almaktadır. Bu kutuplaşmada Ürdün yönetimi için en büyük tehdit içeride de bir dereceye kadar yankı yapan Arap milliyetçiliği ve bu ideolojiyi savunan Nasırcı ve Baasçı gruplar olmuştur.

Bağlantısız Hareket'in de liderlerinden olan Nasır'ın emperyalizm karşıtı politikaları, özellikle Ürdün gibi bağımsızlığını kazanmasına rağmen emperyalist ülkelerle yakın ilişkiler sürdüren ülkeler tarafından önemli bir tehdit olarak algılanmıştır. Özellikle silahlı kuvvetlerinin başında bir İngiliz bulunduran⁴ ve ABD ile git-tikçe yaklaşan Ürdün hedef haline gelmiştir. Bunun en açık örneği Mısır'ın desteğiyle 1957'de Kral Hüseyin'i devirmeyi amaçlayan ama başarısız olan darbe girişimidir.⁵ Baas Partileri ise daha çok, buldukları ülkelerin iç sorunlarına odaklanmalarına rağmen Arap Birliği'ni hedefleri arasında göstermekte ve bu doğrultuda farklı ülkelerdeki aynı amacı paylaşan gruplarla işbirliği yapmayı tercih etmişlerdir.

1967 Arap-İsrail Savaşı'ndaki başarısızlığın ardından etkisini kaybetmeye başlayan Arap milliyetçiliği Ürdün için diğer bölge ülkelerine oranla fazla büyük bir tehdit oluşturmamıştır. Bunun üç nedeninden bahsedebiliriz. Birincisi, Soğuk Savaş ortamında ve İsrail halen önemli rakipken Arap devletleri arasında doğrudan bir savaş Arap milliyetçiliğinin ruhuna da aykırı olduğundan Ürdün gibi muhafazakâr ülkelerde rejim değişikliği genelde dolaylı yollardan sağlanmaya çalışılmıştır. Yerel gruplara verilen destekle sağlanmaya çalışılan değişim bu ülkelerdeki merkezi otoritenin bu gruplara uyguladığı baskılar sonucunda başarısız olmuştur. İkinci bir neden Ürdün'de kabile kimliğinin çok güçlü olmasıdır. Özellikle Bedevi kabileleri arasında yerel kimliğin güçlü olması Arap kimliğinin cazibesini sınırlamış, böylece iktidarı elinde bulunduran ko-

alisyon bu yeni ideoloji karşısında zayıflamanın aksine daha güçlenmiştir. Son olarak ekonomik kaynakları oldukça sınırlı olan Ürdün'ün İngiltere ve ABD'ye sırtını dönerek Arap ülkelerinin yanında yer alabilmesi ancak İngiltere'nin sağladığı yıllık ekonomik yardımın yeni bir kaynaktan sağlanması halinde mümkün olacaktır. Bu amaçla 1957'de Kahire'de yapılan Arap Birliği zirvesinde Suudi Arabistan, Mısır ve Suriye'nin on yıl boyunca Ürdün'e yıllık 35.8 milyon Amerikan doları ödemesi kararlaştırılmış, fakat katkıda bulunacak ülkeler bu anlaşmanın şartlarını yerine getirmeyince Ürdün İngiliz desteğini kaybettiğiyle kalmış, içine düştüğü ekonomik zorluktan çıkabilmek için ABD'ye yaklaşmak zorunda kalmıştır.⁶ Benzer bir düzenleme 1967'de savaştan yenilgiyle çıkan Mısır ve Ürdün'e yardım amacıyla Suudi Arabistan, Kuveyt ve Libya tarafından yürürlüğe konmuş, ancak 1970-1971 yılları arasında Ürdün'ün Filistinli gruplarla çatışmaları sırasında Libya ve Kuveyt'in desteklerini çekmesiyle yine başarısız olmuştur.⁷

Arap milliyetçiliği tehdidinin Ürdün'e etkisi, İngiliz etkisinin sınırlandırılması ve ülkenin ABD eksenine kayması olmuştur. Yine bu dönemde Arap ülkeleriyle işbirliği yapma çabaları Filistinli grupların Ürdün içinde etkin hale gelmesinde rol oynayarak bir sonraki krizin ortaya çıkışında rol oynamıştır.

Filistin Kurtuluş Örgütü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Arap devletleri arasında en düzenli ve deneyimli askeri güce sahip olan Ürdün 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndan da önemli kazanımlarla çıkan tek Arap devleti oldu. BM kararına göre üzerinde bir Filistin devleti kurulması planlanan toprakların Doğu Kudüs de dâhil olmak üzere önemli bir bölümünü kontrolü altına almayı başaran Ürdün bu topraklarla

İnceleme

birlikte çok sayıda Filistinliyi de ülkesine dâhil etmiş oldu. Buna savaştan kaçarak Ürdün'e sığınanları da ekleyince yerli nüfusu zaten sınırlı olan ülkede nüfus dengesi böylece Filistinliler lehine değişmiş oldu. 1967 Savaşı'nın ardından gelen toprak kayıpları ve mülteci akını bu dengesizliği sürdürürken Filistinliler'in mülteci statüsüne geçmesi Ürdün'de vatandaşlık hakkı da dâhil olmak üzere birçok hakkı kazanamamalarına neden oldu.

Bu dönemde İsrail'e karşı mücadele veren çok sayıda Filistinli örgütün temsilcilerinin 1964 yılında Batı Şeria'da toplanmasıyla ortaya çıkan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve 1969'da FKÖ liderliğine gelen Yaser Arafat önemli bir rol oynadı.⁸ 1967 sonrasında daha radikalleşen FKÖ İsrail'e karşı gerilla mücadelesi yöntemini benimseyerek bu yeni mücadele türü için hazırlıklar yapmaya başladı.⁹ Bu süreçte Ürdün iki açıdan önem kazandı. Öncelikle geniş Filistinli nüfusu nedeniyle FKÖ kapsamındaki örgütlerin büyük bölümü Ürdün'de örgütlenmeyi tercih etti. Diğer taraftan coğrafi konumu nedeniyle Ürdün bu saldırıların planlanacağı ve saldırıları gerçekleştiren militanların geri çekilebileceği bir üs olarak ön plana çıktı. Başlangıçta üs ve koruma taleplerine olumlu yanıt veren Kral Hüseyin kısa sürede iki cepheli bir problemle karşı karşıya kaldı. Dışarıda FKÖ'nün başarılı eylemleri İsrail'in tepkisini çekerek Ürdün'le zaten iyi olmayan ilişkilerini daha kötüleştirdi. İçeride ise silahlı gruplarla merkezi hükümet arasında bazı bölgelerin kontrolü konusunda anlaşmazlıklar çıkmaya başladı. Özellikle İsrail'in Ürdün topraklarındaki gerilla kamplarına saldırılarının ardından hükümetin mülteci kamplarını silahsızlandırma çabaları 1968 yılında ilk çatışmalara neden oldu ve çatışmalar 1970 yılında iç savaş düzeyine tırmandı. 3500 civarında kişinin hayatını kaybettiği çatışmaların sonunda FKÖ Ürdün'ün egemenliğini tanımak zorunda kaldı ve merkezini zaman içinde Lübnan'a taşıdı. Rejimin meşruiyetine karşı bu açık tehdit zorlukla da olsa ortadan kaldırılırken Ürdün'ün ödediği bedel Arap Dünyası tarafından dışlanmak oldu ki bu da yönetimin bölge dışındaki ülkelere bağımlılığını arttırdı.

Müslüman Kardeşler - İslami Hareket Cephesi

Tarihinin önemli bir bölümünde siyasi partilerin yasaklanmış olduğu düşünülürken siyasi muhalefetin daha yeni yeni ortaya çıkıyor olması şaşırtıcı değildir. Baasçı ve Nasırcı grupların zayıfladığı ve FKÖ ile ilişkilerin belirli bir düzene oturduğu bir ortamda Filistinliler halen sınırlı haklara sahipken Kral Hüseyin ülkenin 1980'lerin başında içinde bulunduğu ekonomik krizden kurtulmak için benimsenen ekonomik liberalleşme politikalarına krizden kaynaklanan sosyal gerilimi de azaltmak amacıyla bazı demokratikleşme politikaları eklemiş ve bu çerçevede siyasi partilerin kurulması serbest bırakılmıştır.

Bu açımdan en çok faydalanan 1945 yılında kurulan Ürdün Müslüman Kardeşler (MK) örgütü olmuştur. Mısır Müslüman Kardeşler'den bağımsız hareket eden örgüt, siyasi partilerin yasaklı olduğu dönemde sosyal faaliyetler ve eğitime verdiği önemle geniş bir kitle desteği oluşturmuştur. Siyasi partilerin serbest bırakılması ile MK zaten varolan bir altyapıya dayandırdığı siyasi faaliyetleriyle yeni baştan örgütlenmek zorunda kalan diğer partilerden daha avantajlı bir noktada yer almıştır.

Bağımsız adaylar aracılığı ile 1950'ler ve 1960'lar da da seçimlere giren MK bu seçimlerden hiçbirinde dörtten fazla sandalye kazanamaması ve genelde hükümet politikalarını desteklemesi nedeniyle rejim tarafından bir tehdit olarak algılanmamıştır. İsrail ile bir barış anlaşması imzalanmasına, ABD etkisinin artmasına ve ABD kaynaklı ekonomik yardıma karşı olmasına rağmen grup hiçbir zaman şiddete başvurmamış, barışçı yöntemler kullanmakla yetinmiştir. Bu nedenle sadık muhalefet rolünü üstlenen MK, 1992 yılında siyasi kanadı olan İslami Hareket Cephesi'ni (İHC) oluşturmuş ve aşamalı olarak sadık muhalefetten siyasi muhalefete geçiş yapmıştır.

Kuruluşundan sonra yapılan ilk seçimler olan Kasım 1993 seçimlerinde İHC taraftarlarını memnun eden bir sonuç olarak 80 sandalyeli Meclis'te 16 sandalye kazanmayı başarmıştır. Bunun önemi, seçim sisteminin partinin etkisini azaltmak ve 1989 seçimlerindeki başarıyı yakalamasını engellemek amacıyla seçimden birkaç ay

Ortadoğu gibi sürekli yeni gelişmelerin yaşandığı bir bölgede çok uzun vadeli öngörülerde bulunmaya çalışmak fazla gerçekçi olmasa bile en azından kısa ve orta vadede Ürdün Haşimi Krallığı'nın istikrarını büyük ölçüde koruyacağını söyleyebiliriz.

Müslüman Kardeşler Adaylarının Seçim Performansı¹⁰

Yıl	Toplam Sandalye Sayısı	Gösterilen Aday	Kazanılan Sandalye
1954	40		4
1957	40		4
1963	40		2
1967	60		2
1984 (Ara Seçimler)	8		3
1989	80	29	22

önce yeniden düzenlendiği düşünüldüğünde daha iyi anlaşılabilir.

1997 seçimlerinde ise İHC'nin de aralarında bulunduğu bir grup parti seçim sisteminin adaletsizliğini öne sürerek sistemin değişmemesi halinde seçimleri boykot edeceklerini açıklamış ve sistemin değişmemesi sonucunda Meclis'in dışında kalmışlardır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi İHC'nin en büyük seçim başarısı 2003 seçimlerinde gelmiş ve hemen ardından merkezi otorite benzer bir başarının tekrarlanmaması için seçim sisteminde değişikliklere gitmiştir.

İHC diğer birçok İslami siyasi grupta görmediğimiz bazı özelliklere sahiptir.¹³ Öncelikli olarak ne MK, ne de İHC karizmatik bir lider etrafında oluşturulmuş hareketler değildir. Bunun yanı sıra liderlerinin hiçbirisi görev başında hayatını kaybetmemiş, görevden ayrılmaları ya görev sürelerini tamamlayarak ya da hareket içindeki muhalif grupların baskısıyla istifa ederek olmuştur. İHC'nin sadece lider yapısı değil iç yapısı da oldukça demokratiktir. Örneğin, seçimlere katılıp katılmayacakları gibi önemli kararlar bütün parti üyelerinin katıldığı oylamalarla alınmakta, seçimlerde gösterilecek adaylar yerel düzeyde belirlenerek merkeze bildirilmektedir.

İslami Hareket Cephesi'nin Seçim Performansı¹¹

Yıl	Toplam Sandalye Sayısı	Gösterilen Aday	Kazanılan Sandalye
1993	80	36	16
1997	80	Boykot edildi	
2003	110	30	18 ¹²
2007	110	22	6

İnceleme

Ürdün rejimi kendisine yönelik iç tehdit algılamaların ya da bölgede yalnızlığının arttığı dönemlerde Batılı ülkelerle daha fazla yakınlaştı.

Belki bu demokratik yapılanmanın bir sonucu olarak İHC içinde görüş ayrılıklarına rastlamak olağan sayılmaktadır. Bu ayrılıklar farklı bakış açılarına göre güvercinler ve şahinler veya merkez kanat ve Hamas kanadı arasında yaşanmaktadır. Brown'a göre İHC içindeki bölünmeleri üç farklı boyutta ele alabiliriz:¹⁴ Ürdün'ün siyasi sistemi, İslam'ın rolü ve Filistin.

Ürdün'ün siyasi sistemi bakımından ele aldığımızda bir taraftan İHC'nin rolüne, diğer taraftan ise rejimin meşruiyeti konusundaki görüşlere bakmamız gerekir. Güvercinler olarak adlandırılan kanatta yer alanlar mevcut rejimin meşru olduğunu kabul ederken İHC'nin siyasi sistemde sadık muhalefet rolünü üstlenmesi gerektiğini ve bu amaçla siyasi sürecin dışında kalmaktansa

kurallar ne kadar aleyhine olursa olsun seçimlere katılması gerektiğini savunur. Diğer uçta yer alan şahinler ise mevcut rejimin meşruiyetini tanımamalarının yanında iktidara gelmelerini engelleyecek şekilde düzenlenmiş bir siyasi sürece dâhil olmayı da reddetmektedirler. Bu ayrımın sonucu olarak hemen her seçim öncesinde seçime katılma konusunda İHC içinde tartışmalar yaşanmaktadır.

Bir diğer tartışma konusu İslam'ın toplum ve siyasette oynayacağı roldür. Burada Ürdün'ün daha İslami bir yapıya bürünmesi gerekliliği konusunda bir tartışma olmamakla birlikte bu değişimin ne hızda gerçekleşeceği konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Güvercinler İslam'ın toplum içindeki rolünün ancak uzun vadede ar-

Türkiye ve Brezilya yaptırım kararına karşı Güvenlik Konseyi'nde "hayır" oyu kullanmış olmasına rağmen söz konusu karara uymakla yükümlüdür. Ancak Türkiye'nin İran ile ilişkilerinde yaptırım kapsamı dâhilinde bir faaliyet bulunmamaktadır.

tabileceğini savunurken şahinler kısa vadede şeriatın benimsenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Hedef ortak olmakla birlikte iki grubun arasındaki farklılığın kaynağı güvercinlerin aşamalı bir değişimin uzun vadede daha etkili olacağı yönündeki inançlarından kaynaklanmaktadır.

Üçüncü ve son ayırım noktası ise Filistin konusudur. Bütün üyelerin birleştiği iki ortak nokta Filistin davasına destek ve İsrail-Ürdün barışına muhalefet olmakla birlikte, ayrıştıkları nokta Hamas ile ilişkileridir. Hamas'a karşı daha mesafeli olanlar Ürdün'ün Filistin politikasını eleştirmekle yetinmektedir. Hamas'la yakın ilişkileri savunanlar ise daha uç bir pozisyon benimseyerek Filistin'in tamamına özgürlük hedefi doğrultusunda hareket etmeyi savunur.

2007 seçimlerindeki başarısızlığın ardından İHC içindeki bu iki kanat arasında görüş ayrılıklarının arttığı görülmüş, hatta bir noktada İHC'nin bölünebileceğinden bile bahsedilmeye başlanmıştır.¹⁵ Bu söylentiler üzerine 2010 seçimleri öncesinde hem tartışmalara son vermek, hem de İHC'nin birliğini vurgulamak amacıyla liderlik seçimleri yenilenmiştir. Haziran ayında yapılan seçimlerde Hamza Mansur 62 oy alırken rakibi Muhammed Zyud 55 oyda kalmış, böylece Hamza Mansur ikinci bir dönem için cephe liderliğine seçilmiştir.¹⁶

Kasım 2010'da yapılması planlanan seçimler öncesinde İHC yönetiminin seçimlere katılma konusundaki kararı yeni yönetimin seçilmiş olmasına rağmen henüz netlik kazanmamıştır. Temmuz ayı boyunca 2007 seçimlerinin adil olmadığını ileri sürerek seçim sisteminde değişiklikler isteyen ve bu taleplerinin yerine getirilmemesi halinde seçimleri boykot edeceklerini ilan eden İHC özellikle seçim sürecinin tarafsız gözlemciler tarafından denetlenmesi konusunda ısrar

etmektedir.¹⁷ Hükümet ise bu taleplerin kendilerine iletildiğini ve değişikliğe gitmelerinin seçime bu kadar kısa bir süre kalmışken mümkün olmadığını öne sürmektedir.¹⁸

Bugüne kadar İHC gittikçe sertleşen bir muhalefet benimsemesine rağmen beklenenin aksine rejimin kendisi için belirlediği sınırları hiçbir zaman fazla zorlamamaya dikkat etmiştir. 2010 seçimlerini boykot etmeleri halinde seçime katılımın etkilenmesi kaçınılmazdır. Buna rağmen boykot kararı İHC'nin zaten çoğunluğu kazanamayacağı bir seçime katılıp başarısız olmaksızın muhalefette kalarak gücünü arttırma stratejisinin bir parçası olma ihtimali yüksektir. Seçim sonuçları yansıtmasa da İHC yakın geçmişte iç siyasette daha etkin olmaya başlamış ve kendisi için belirlenen sınırları açık bir çatışmaya girmeden test etmiştir.

Bu değişimin beş nedeninden söz edebiliriz. İlk olarak 1979 İran İslam Devrimi bölgedeki birçok İslami hareket gibi MK'ye de ilham kaynağı olmuş, siyasette daha aktif olmaları halinde içinde yaşadıkları siyasi sistem ve toplumun şekillendirilmesinde rol oynayabilecekleri fikrinin doğmasını sağlamıştır. İkinci olarak Körfez Savaşları'nda Ürdün'ün bir diğer Müslüman ülke karşısında ABD ve müttefiklerini desteklemesi MK-İHC ile Haşimi Hanedanı arasında görüş ayrılıklarının daha net bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur. İsrail ile ilişkiler konusunda ise Ürdün Hükümetleri'nin İsrail ile ilişkileri mümkün olduğunca normalleştirme çabaları Filistinlilerin önemli bir rol oynamaya başladığı hareket tarafından desteklenmemekte, İsrail ile yakınlaşmak yerine Filistin bağımsızlık mücadelesinin desteklenmesi istenmektedir. Yine buna bağlı olarak Gazze'de Hamas'ın iktidara gelmesinin ardından İHC'nin Hamas ile iyi ilişkileri daha ön plana çıkmış, Cephe içinde de Filistinli-

İnceleme

lerin liderlik pozisyonlarına yükselmesinde etkili olmuştur. İHC toplumda eşit bir statü arayışında olan Filistinliler için kendilerini siyaset alanında ifade etme imkânı tanımaktadır. Son olarak, Kral Hüseyin dönemindeki güçlü bir merkezi yönetim altında ancak sınırlı bir şekilde muhalefet yapabilen gruplar Kral II. Abdullah'ın işbaşına gelmesiyle sınırlarını ve rejimin kararlılığını test etme imkânı bulmuşlardır.

Sonuç

Ürdün'de merkezi otorite için tehdit oluşturan son hareket olan İHC'nin muhalefeti daha önceliklere göre barışçı yöntemler benimsemesine rağmen rejimin meşruiyetini ve mevcut siyasi sistemin adaletini sorgulaması bakımından önemlidir. Özellikle bu dönemde Kral değişikliği yaşanması ve bu değişim süreçlerinin genellikle rejimin gücü ve istikrarı bakımından riskli dönemler olduğu düşünüldüğünde bu barışçı muhalefet hareketinin de rejimin devamı için risk oluşturabileceği daha iyi anlaşılır.

Bu süreçte dönüm noktasının 2007'de gerçekleşen seçimler ile 2010'da yapılması planlanan seçimler olduğu söylenebilir. Seçimlerdeki bazı usulsüzlüklere rağmen alınan sonuç İHC'de büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu yıl yapılan liderlik seçimlerinin bu kadar yakın sonuçlanmış olması da bunun bir işaretidir. İHC'nin yeni bir seçim yenilgisini kaldırabileceği oldukça şüpheli

olduğundan 2010 seçimlerine katılma kararının henüz verilememiş olması da normal kabul edilmelidir. Bu noktada sormamız gereken soru, meşru yollarla hedeflerine ulaşması mevcut rejim tarafından engellenen hareketin seçimlerde yine başarısız olması halinde ne yapacağıdır. Bir olasılık bölünme ve yeniden yapılanma iken bir diğer bir olasılık, benimsenen yöntemlerde köklü değişikliğe gidilmesi ve şiddeti de içerebilecek yeni yöntemler benimsenmesidir.

Bu noktada esas belirleyicinin Ürdün dışındaki gelişmeler olması muhtemeldir. Ürdün hem çevre ülkelerle ilişkileri, hem ABD ile yakınlığı, hem de dışarıya bağımlılığı dikkate alındığında Ortadoğu'da İsrail-Filistin çatışması başta olmak üzere barışın sağlanmasına yönelik her süreçte önemli rol oynayabilecek bir ülkedir. Bunun bir sonucu olarak Ürdün'ün istikrarı bölge geneli için önem taşımaktadır ve riske atılmamalıdır. Özellikle Türkiye'nin arabuluculuğa soyunduğu çatışmaların bir bölümünde taraf olması ve tarafsız arabulucu vasfını kaybetmesinin ardından bu rolü üstlenebilecek bir ülkenin varlığı iyice önem kazanmıştır. Ürdün bugün arabulucu rolünü üstlenebilecek çok az sayıdaki bölge ülkesinden biridir. Ortadoğu gibi sürekli yeni gelişmelerin yaşandığı bir bölgede çok uzun vadeli öngörülerde bulunmaya çalışmak fazla gerçekçi olmasa bile en azından kısa ve orta vadede Ürdün Haşimi Krallığı'nın istikrarını büyük ölçüde koruyacağını söyleyebiliriz. □

- 1 Irak ve Hicaz'da oluşturulan diğer iki Haşimi Hanedanı çok kısa ömürlü olmuştur.
- 2 Bugün aktif olan yönetimler arasında Peygamber soyundan geldiğini öne süren bir diğer hanedan da Fas'tadır.
- 3 Maver-i Ürdün veya Şark'ül Ürdün olarak da geçer.
- 4 John Bagot Glubb Arap Milliyetçisi rejimlerin ve kamuoyunun baskıları sonucunda Kral Hüseyin tarafından 1956 tarihinde görevden alınmıştır.
- 5 Adeed Dawisha, "Requiem for Arab Nationalism," *Middle East Quarterly*, Winter 2003, ss.25-41.
- 6 "Hussein's Early Reign", <http://countrystudies.us/jordan/11.htm>, s.e. 20. 08. 2010.
- 7 "The Guerrilla Crisis", <http://countrystudies.us/jordan/14.htm>, s.e. 20. 08. 2010.
- 8 FKÖ'nün Arafat'tan önceki liderleri Ahmed Şukeiri (1964-1967) ve Yahya Hammuda (1967-1969) idi.
- 9 "The Guerrilla Crisis", <http://countrystudies.us/jordan/14.htm>, s.e. 20. 08. 2010.
- 10 Nathan J. Brown, "Jordan and Its Islamic Movement: The Limits of Inclusion?," *Carnegie Papers, Middle East Series*, November 2006, No. 74, s. 11.
- 11 Nathan J. Brown, "Jordan and Its Islamic Movement: The Limits of Inclusion?," *Carnegie Papers, Middle East Series*, November 2006, No. 74, s. 11.
- 12 Kazanılan 18 sandalyenin birisi kadınlar için ayrılan kotadan gelmiştir. Burada belirtilenlere ek olarak bir bölümü eski İHC üyesi altı İslamcı aday da seçimlerde bağımsız olarak mücadele etmiş ve kazanmıştır.
- 13 Nathan J. Brown, "Jordan and Its Islamic Movement: The Limits of Inclusion?," *Carnegie Papers, Middle East Series*, November 2006, No. 74, s. 3.
- 14 Nathan J. Brown, "Jordan and Its Islamic Movement: The Limits of Inclusion?," *Carnegie Papers, Middle East Series*, November 2006, No. 74, s. 8.
- 15 "MB Jordanian offshoot, chooses new leader before parliamentary elections", Müslüman Kardeşler Resmi İnternet Sitesi, <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=25437&ref=search.php>, s.e. 20.08.2010.
- 16 İbid.
- 17 "Jordan: MB offshoot outlines demands for participating in elections", Müslüman Kardeşler Resmi İnternet Sitesi, <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=25920&ref=search.php>, s.e. 20.08.2010.
- 18 "Jordan gov't accepts IAF boycott of elections but refuses to discuss electoral procedures", Müslüman Kardeşler Resmi İnternet Sitesi, <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=25887&ref=search.php>, s.e. 20.08.2010.

DİPNOTLAR